

JOHANNES KÄIS. JA SUOMEN KOULUN UUDISTUSPYRKIMYKSET

1. Kansakoulu vuosisadan alussa

Kansakoulu aloitti Suomessa v. 1866. Sen käyminen oli vapaaehtoista ja se levisi hitaasti. V. 1900 sitä kävi 1/3 oppilaista ja v. 1914 puolet. Siinä oli neljä luokkaa (nykyiset 3-6). Opetussuunnitelma oli ainejakoinen. Koulun henkinen isä oli Uno Cygnaeus, joka oli pest lozzilainen. Koulussa oli käsityöllä vahva asema.

Varsinainen didaktikko Cygnaeus ei ollut. Kaivattiin lujempaa kokonaisnäkemyistä ja sellaiseksi tuli herbart-zilleriläisyys, joka levisi 1900-luvun alussa Mikael Soinisen kirjojen avulla. Näin tämä opettajakeskeinen ja käytännössä tietopainotteinen ja muodollisia asteita korostava pedagoginen suunta loi suomalaiseseen kouluun selvän leimans

Jo 1910-luvulla alkoi kuitenkin Suomeen tulla hajanaisia tietoja ns. uudesta kasvatuksesta, joka painotti oppilasta kasvatuksen lähtökohtana. Uuden koulun liike ei ollut silloin eikä myöhemminkään yhtenäinen. Sillä oli eri tavoin painottuneita päämääriä (individualistinen - sosiaalinen suuntaus) ja menetelmiä. Yhteistä oli kuitenkin oppilaan omatoimisuuden korostaminen. Eräät suuntaukset korostivat kokonaisvaltaisen oppimisen ja siten kokonaisopetuksen arvoa.

Varhaisimpia vaikuttajia Suomeen olivat saksalainen työkoulu (Kersch- enstein) ja psykologia (Meumann) ja amerikkalainen Deweyn omaksuma pragmaattinen suuntaus. Ensimmäinen maailmansota katkaisi kuitenkin lupaavan kehityksen. Suomessa seurasi itsenäistymistä (1917) lyhyt mutta verinen kansalaissota. Siksi nuori tasavalta hyväksyi v. oppi- velvollisuuslain. Sillä luotiin oppivelvollisuuskoulu, jossa oli 2- vuotinen alakansakoulu, 4-vuotinen yläkansakoulu sekä 2-vuotinen jatko koulu.

Vaikka 1920-luku oli ulkoisen kehityksen nousukautta, myös sisäisiä kehitysvirtauksia esiintyi. Luettiin saksalaisen työkoulun uusien edustajien kirjoituksia, tutustuttiin Petersenin Jenan-koulun ja 'yhteiskuntakouluihin' ja Steiner-pedagogiikkaan. Aukusti Salo aloitti alakansakoulupedagogiikan luomisen käyttäen apuna Wienin ym. kokonaisopetusta. Tunnettiin myös amerikkalaisen uuden kasvatuksen edustajia. Ruotsinkieliset opettajat etsivät vaikutteita Ruotsista. Oppilaiden omatoimisuuden (aktiivisuuden) merkitys opetuksessa alettiin tun- nustaa.

Tällaiseen tilanteeseen alkoi tulla tietoja myös Eestin koulussa tapahtuneesta kehityksestä. Tällöin myös 1920-luvun lopussa tuli esille myös Johannes Käisin nimi. Itselleni on eri lähteistä muodostunut Eestin tilanteesta seuraavanlainen kuva:

Itsenäisen *Eestin* oli luotava kansanopetuslaitoksensa miltei alusta. Ehkäisevien traditioiden puuttuminen oli kuitenkin vain eduksi, sillä etenkin Wienin ja anglosaksisen maailman uudistusvirtaukset tukenaan maan kansakoulusta kehittyi varsin laajassa mitassa uuden koulun hengen mukainen opetuslaitos. Uudistustyön johdossa oli Eestin opettajain liitto ja erityisesti sen pedagoginen toimikunta ja myöhemmin perustettu ns. koulu-uudistusryhmä, jonka toimivana ohjaajana oli *Johannes Käis*. Alusta alkaen pyrittiin toisaalta kohentamaan opettajiston pohjatietoja, toisaalta antamaan varsinkin erilaisten käännöskirjallisuuden avulla opettajistolle tietoja ulkomaisten uudistusvirtauksista. Myöhemminkään ei Eestissä ollut varsinaista kokeilukoulua. Erityisillä kasvatusopillisilla viikoilla esitelmöitsijät, jotka aluksi olivat ulkomaalaisia, levittivät tietoja mm. kokonaispetuksesta, jonka kehittyminen jo pantiinkin alkuun, sekä työkoulusta.²⁸

Uuden kasvatuksen maailmanliiton kongressiin v. 1929 Helsingö-rissä osallistui kolme eestiläistä. Seuraavana vuonna Tallinnassa pidetyllä koulunuudistusviikolla kuunteli yli 2 000 opettajaa eli lähes 2/3 koko opettajistosta englantilaisten, saksalaisten ja itävaltalaisien uuden koulun kannattajien pitämiä esitelmiä. Tärkein esille tunkeutunut menetelmä oli yksilöllinen työtapa ja työohjemenetelmä, josta puhuivat lontoolainen Dalton-suunnitelman kokeilija *A. Lynch* ja Vörun seminaarissa omia kokeita tehnyt Käis. Seuraavina kesinä samanlaisia pedagogisia viikkoja, joissa pääpaino oli käytännön opetuksessa, järjestettiin n. 40-50 opettajalle kerrallaan eri puolilla maata, myöhemmin kuitenkin valtion taloudellisen tuen lakattua vain Tallinnassa. Koulunuudistusta edistettiin myös julkaisemalla erityistä *Kooliuuenduslane*-lehteä, ja kustannusyhtiö *Töökooli*'n avulla ilmestyi työohjekokoelmia ja työkirjoja. Opetusoppaista paisui lopulta varsin kunnioitettava sarja uuden koulun mukaisia ohjekirjoja.

Uudistuksen johtava hahmo oli Käis, joka sulatti ulkomaiset vaikutteet eestiläisten omiin kokemuksiin. Käiskin pyrki yhdistämään kasvatuksen individuaalisen ja sosiaalisen tarkoituksperän, sillä demokraattinen valtio saattoi hänen mielestään pysyä pystyssä vain persoonallisuuksiksi kehittyneiden yksilöiden avulla. Käisin opetusmenetelmällisenä peruseriaatteena oli oppilaiden omatoimisuus, jota tuli käyttää hyväksi havainnon, ajattelun ja itse teknillisen suorituksen aikana. Omatoimisuus ilmeni koulussa kolmessa asteessa: itsenäisenä työnä luonteenomaisessa työskentelytahdissa, itsenäisenä oppilaan voimien ja taipumusten mukaisena työnä sekä vapaana, spontaanisena toimintana.

Käis arvosteli vanhaa koulua suunnilleen samoilla perusteilla kuin muutkin uudistajat. Opetuksen pahimpana vikana Käis piti oppilaiden passiivisuutta. Tämä puute oli korjattava oppilaiden omatoimisuuden ja työn yksilöllistämisen avulla. Opetuskeskustelu ja pohdinta oli tuotava opettajakeskeisen opetuksen sijaan, oppilaiden keskinäinen auttaminen oli sallittava, ja kieltojen sijaan oli saatava positiivisia kehotuksia. Opetussuunnitelmassa oli vähennettävä asioiden runsautta ja yleensä kaavamaisuutta.

Alaluokkien opetusta Käisin ohjeiden mukaan järjestetyssä kou-

lussa hallitsi yleisopetus, jonka keskittävänä aiheena oli havainto-opetus. Yleisopetuksessa oli päähuomio kiinnitettävä paikalliseen ympäristöön ja vuodenaikojen mukaiseen rytmiin, mutta samoja aiheita ei saanut kaavamaisesti käsitellä aina yhtäkaaa. Itse opetuksessa on käytettävä mahdollisimman joustavasti erilaisia oma-toimisuuteen perustuvia menetelmiä.

Kolmantena, mutta erityisesti neljäntenä kouluvuotena yleisopetus alkoi jakaantua luonnontietoon, maantietoon ja historiaan. Yksilöllisessä työtavassa siirryttiin nyt kirjallisten työohjeiden käyttöön. Näiden pohjalla työskentely voi tapahtua yksilöllisesti, ryhmissä tai yhteisen työohjeen mukaan. Yksilöllisen työtavan avulla päädyttiin myös yhteiskunnalliseen kasvatukseen. Aina oli pidettävä silmällä itsenäisen työn ja tehtävien valinnan mahdollisuutta. Teho parani, jos voitiin käyttää aineluokkia ja jos tietopuolista ainetta voitiin opettaa kaksi tuntia peräkkäin.

Pakollisia kotitehtäviä, kertauksia lukuunottamatta, oli mahdollisimman vähän. Työn tulokset ilmaistiin piirroksina ja kirjoitettiin irtotehtisiin työkirjoihin. Opettajalla oli muistikirjassaan merkinnät oppilaan työsuorituksista. Töiden tarkistamisessa oli käytettävä apuna myös lasta, virheiden merkinnässä oli oltava kohtuullinen, ja varsinaisten kokeiden sijalle oli otettava helppo-käyttöiset testit.

Yksilölliseen työtapaan oli käytettävä 75 % tietoaaineiden tunteista, taitoaineissa (lukeminen, kirjoitus, laskento, työopetus) vieläkin enemmän. Sen sijaan miелensuuntaa ohjaavissa aineissa (uskonto, runous, laulu) luokan yhteisopetus oli vallitseva muoto. Luokkaopetusta tuli käyttää myös yksilöllisen työskentelyn valmisteluun ja tulosten seulontaan sekä erikoistarkoituksiin, mm. äidinkielen suullista esitystä kohentaviin puhe- ja näytelmäharjoituksiin. Käis uskoi, että yksilöllisen työtavan avulla keskitasoinen opettaja pääsisi parempiin tuloksiin kuin perinnäisellä opetusmenettelyllä.

Kun koulun uudistus tapahtui opettajien vapaaehtoisen toiminnan avulla, se eteni luonnollisella ja terveellä, mutta samalla verkkaaisella tavalla. V. 1939 Eestin kansakoulujen I-II luokista n. 25 % käytti yleisopetusta. Yksilöllisen työtavan mukaisia painettuja työohjeita käytti hyväkseen 35-84,5 % eri koulupiirien kouluista, eniten luonnontiedossa, maantiedossa, historiassa ja kirjallisuudessa. Lisäksi oli käytössä standardilukemistoja; oppilaiden itse valmistamia oli sen sijaan vähän. Painettuja työvihkoja (-kirjoja) käytti n. 24-79 % maan kouluista etenkin matematiikassa, luonnontiedossa, historiassa, kieliöpissa ja laulussa. Eniten opettajain uudistusryhmään oli liittynyt jäseniä Etelä-Eestissä, jossa liittoon kuului n. 30 % kaikista opettajista. Melkein kaikissa koulupiireissä oli tunnettu oppilaiden itsehallinto. Oppilailla oli lisäksi omia sanomalehtiä, lukutupia ja musiikkiyhtyeitä.

Eestin kansakoulu pääsi hyvin pitkälle uudistuspyrkimyksessään. Varsinkin yksilöllisen työtavan kehittämisessä Käis eteni varsin kauas. Kuitenkin oli uudistuksessa havaittavissa 1930-luvun loppupuolella hidastumista, jota vanhan kannattajat käyttivät hyväkseen. Samaan aikaan maassa voimistunut poliittinen autoritaarinen suuntaus kritisoi uutta, vapaata opetusmuotoa. Toisaalta taas ryhmätyö pyrki yksilöllisen työtavan rinnalle monipuolistaen uudistuksen ilmenemismuotoja. Sota ja itsenäisyyden menetys katkaisivat Eestin kansakoulun vireän edistymisen, ja mm. Käis katosi sodan melskeisiin.

On ilmeistä että tiedot eestiläisestä uudistuspedagogiikasta saapuivat vähitellen 1920-luvun loppupuolella. Itse Soininen oli v. 1924 kuollut mutta hän ei ollut ehtinyt uusia opetusoppiaan uuden koulun henkeen, vaikka oli sitä halunnut. On huomattavaa, että koulunuudistus eteni opettajajärjestöjen kautta. Suomen kasvatusopillinen yhdistys kutsui mm. Käisin luennoimaan. Suomen kansakoulunopettajien Jatko-opintoyhdistys erityisesti pyrki vahvistamaan suhteita Eestiin. 1930-alussa oli kuitenkin pula-aika ja se haittasi myös sisäistä kehitystä. Voisi sanoa että Käisin 'läpimurto' Suomessa näin viivästyi 2-3 vuodella!

Suomen Kasvatusopillinen Yhdistys oli v. 1934 lopulla kutsunut *Johannes Käisin* esitelmöimään *Eestin* uudistuvasta koulusta. Tästä tilaisuudesta alkoi varsinaisesti molempien veljeskansojen opettajien välinen ystävyys, joka johti kiinteiden suhteiden solmiamiseen ja erityisesti kansakoulumme osalta muodostui herätteitä antavaksi. Läheisen yhteyden syntymiselle olivat olosuhteet mitä suotuisimmat. Matkat Eestiin tulivat halvoiksi, kielivaikkeudet olivat huomattavasti vähäisemmät kuin muissa maissa, heimolaisuus yhdisti ja valtiollinen suuntaus suosi ystävällisiä suhteita. Joulukuussa 1937 Suomen ja Eestin välillä solmittiin kulttuurisopimus. Jo kaksi vuotta aikaisemmin molempien maiden kansakoulunopettajain yhdistykset olivat allekirjoittaneet ystävyyssopimuksen. Kolmena vuonna (1935, 1937, 1939) pidettiin eestiläis-suomalaisia koulukokouksia. Kummassakin maassa opiskeltiin veljesmaan kiel-tä, ja kouluissa heimoushenkeä lujitettiin mm. oppilaskirjeenvaihdon avulla.

Eestiläisistä uudistuspedagogeista tuli ehdottomasti tunnetuimmaksi Käis, jonka Uuden koulun työtapoja (1937) oli ensimmäisiä Suomessa painettuja uudistuspedagogiikan mukaisia opetusopillisia teoksia. Käisin artikkeleita julkaistiin lukuisasti alan lehdissämme.⁹ Sitä paitsi Käis osallistui moniin maassamme pidettyihin kokouksiin ja kursseihin. Myös eräät muut eestiläiset koulumiehet tulivat meillä hyvin tunnetuiksi (*H. Rajamaa, A. Elango, V. Alttola*).

Aikaisemmin yleensä Saksaan tehdyt opintomatkat alkoivat nyt kääntyä yhä enenevässä määrässä veljesmaahan. Sieltä saadut kokemukset olivat valtaosaltaan myönteisiä. Tunnustettiin, että Eestin kansakoulu parhaimmillaan edusti elinvoimaista, kansallista uudistuspedagogiikkaa siitäkin huolimatta, että ulkonaiset edellytykset eivät suinkaan olleet aina yhtä hyvät kuin Suomessa. Samalla kuitenkin huomautettiin, että oma kansakoulumme oli vielä esim. käsitöissä eestiläisen edellä. Tarkkanäköinen vierailija saattoi lisäksi panna merkille, että edistys oli Eestissä paikoitellen ollut liiankin nopeata. Samoin opettajan ja oppilaiden välinen hyvin läheinen suhde herätti epäilyjä opettajakeskeiseen opetukseen totuneessa suomalaisessa pedagogissa.¹⁰

Myös eestiläiset kävivät Suomessa vaikutteita etsimässä. Muuan sikäläinen koulumies totesi matkansa jälkeen, että Suomessa jo monessa koulussa toteutettiin uuden koulun ajatusta, mutta että se tapahtui enemmän kollektiivisessa kuin Eestin tavoin yksilöllisyyttä korostavassa muodossa. Hän oli ilmeisesti nähnyt yrityksiä käyttää opetuksen apuna ryhmätyötä, joka tuolloin (1938) oli meillä juuri leviämässä.¹¹ Suomi ei muutoinkaan ollut vain saajan

asemassa. Tietävästi esim. kokonaisopetussuunnitelma (*Salo*), kasvatuksen teoria (*Hollo*) ja älykkyystutkimus (*Koskenniemi*) herättivät kiinnostusta Suomenlahden eteläpuolellakin.¹² Lisäksi sekä *Kooli-uuduslane* että *Kasvatus* sisälsivät etenkin vv. 1935—38 usein suomalaisten uuden koulun kannattajien kirjoituksia, ja edellisessä oli erityinen »Höimonurk»-osastokin.

Pedagogiset aikakauslehtemme — ennen muita *Kansakoulun Lehti* ja *Opettajain lehti* — 1930-luvun jälkipuoliskolla kuvastavat selvästi Eestin ja Suomen kansakoulujen välillä silloin vallinnutta läheistä suhdetta. Monesta seikasta kuitenkin johtui, ettei Eestin uudistuspedagogiikalla sittenkään ollut sellaista vaikutusta kansakoulumme kenttätööhön kuin edellisen perusteella helposti luulisi. Osaksi tämä johtui Eestin, osaksi Suomen erikoisista olosuhteista. Kuten edellä on huomautettu, joutui uudistuspedagogiikka Eestissäkin vuosikymmenen lopulla hidastamaan kehitystään, samalla kun vanhan kannattajat alkoivat saada rivinsä entistä tiiviimmiksi. Toiseksi on muistettava, että koko Eestin opettajisto ei suinkaan lukeutunut uuden koulun kannattajiin, kuten tämän kirjan johdantoluvussa kävi ilmi. Uudistuminen tapahtui opettajien vapaaehtoisen toiminnan varassa, kouluviranomaisten asenne oli välinpitämätön tai suorastaan vastustava.

Sisäisen uudistuksen toteuttaminen oli Eestissä paljon helpompaa siksi, että siellä ei kansakoululla ollut kehitystä estäviä traditioita eikä herbart-zilleriläistä kiinteätä opetusoppia kuten Suomessa. Tästä johtui mm. se tärkeä käytännöllinen seikka, että opettajiston tarpeiksi luotiin uuden koulun mukainen opetusopillinen kirjallisuus ja että monessa yksityiskohdassa mm. painettujen, standardisoitujen työohjeiden julkaisemisessa päästiin varsin pitkälle, ts. eestiläinen opettaja saattoi saada huomattavasti enemmän ulkopuolista apua opetusmenetelmiensä uudenaikaistamisessa kuin hänen suomalainen virkaveljensä. Lisäksi Eestin kansakoulu oli ulkonaisestikin yhtenäisempi, sillä ala- ja yläkoulun välillä ei ollut kehitystä häiritsevää juopaa kuten Suomessa. Kielitaitoisempana eestiläinen opettajisto saattoi helpommin tutustua ulkomaiden kouluvirtauksiin. Se, että Eestissä itsenäisyysajan alussa oli vain hajanainen, vähäperinteinen kansanopetuslaitos, osoittautui itse asiassa eduksi: oli luotava uusi kansallinen kansakoulu, jonka sisäinen uudistus oli aloitettava suoraan käytännön kenttätöystä eikä teoriasta kuten meillä usein tapahtui.

Käisin todellisesta vaikutuksesta suomalaiseseen kouluun emme tietysti voi olla varmoja. Vaikka hänen esitelmänsä v. 1934 sai suopean vastaanoton, oli myös epäilijöitä. Käisin Uuden koulun työtapoja ilmestyi suomeksi vasta v. 1937, mutta suomalaisten opettajien tiedetään innokkaasti seuranneen Käisin *Kasvatus-lehteä*.

Alakansakoulussa eestiläinen vaikutus oli vähäinen. Tämä johtui suuresti siitä, että Salo suhtautui torjuvasti Käisin ajatuksiin, vaikka hänellä oli samanlaisiakin mielipiteitä kuin Käisin yleisopetuksessa. Salo myös torjui työkirjojen käyttöä 1-2 luokilla. Orastava sosiaalipedagoginen suuntaus taas halusi levittää ryhmätöitä, mutta työkirjainnostus oli omiaan estämään sitä.

Juuri työkirjasta tuli 1930-luvulla vanhan ja uuden suunnan kannattajien kiistakapula ja tähän kiistaan joutui Käiskin tahtomattaankin osalliseksi. Oppilaiden yksilöllinen työtapa, aktiivisuus ohjautui yläkansakoulunssa työkirjojen muodossa. Kun tällä ei ollut traditioita, oli luonnollista että esiintyi hapuilua ja työkirjat tavallaan 'riistäytyivät käsistä'. Alettiin puhua työkirjavillityksestä!

Tällä kannalla oli myös Heinolan seminaarin opettaja Matilda Sirkkola, jonka teos Oman työn koulu (1936) on Käisin teoksen kanssa toinen uuden koulun merkkiteos Suomessa 1930-luvulla. Sirkkola oli saanut selviä vaikutteita eestistä. Hän ei rikkonut ainejakoista opetussuunnitelmaa vaan pyrki sen puitteissa edistämään oppilaiden omatoimista oppimista. Sirkkola varotti jäykästä menettelystä: opettajan tuli olla joustava. Siksi hän ei hyväksynyt eestiläistyyppisiä painettuja työohjeita. Oppilailla tuli olla muistiinpanovihko sekä irtolehtisiä työvihkoja.

Näyttää siltä että suomalaisten työkirjojen taso vähitellen nousi. Eestiläis-suomalaisessa koulukokouksessa v. 1937 katsottiin, että näin oli käynyt: oppilaiden omaa työtä näkyi niissä enemmän. Samanlainen havainto tehtiin v. 1939 kansakoulukokouksessa, erityisesti maantiedon ja luonnontiedon kohdalla. Silti työkirjojen yleistaso säilyi Eestissä korkeampana kuin Suomessa.

On todennäköistä, että Käisin vaikutus työkirjoihin oli positiivinen. Käis itse piti niitä tärkeinä välineinä ja hän vaati, että niiden tuli olla huolella tehtyjä. Toisaalta hän selvästi varoitteli niiden liiallisesta käytöstä.

Merkittävä on myös eestiläisen professori A. Koortin artikkeli v. 1937 Kasvatus ja Koulu -lehdessä. Koortin mielestä 'uusi koulu' on edennyt kolmessa vaiheessa. Ensi vaiheessa oli kysymys taistelusta passiivista opetus- ja pakkokoulua vastaan. Toisessa vaiheessa huomattiin, että myös yhteiskunnalla on oikeus määrätä yksilön persoonallisuuden kehityksen suunnasta. Kolmannessa vaiheessa päädyttiin siihen, että persoonallisuuden ja sosiaalisen mielenlaadun ohella oli

lasta kasvatettava myös työhön antautumiseen ja yliyksilöllisten auktoriteettien kunnioittamiseen. Siten uudelle koululle oli kehittynyt eri käsityskantoja yhdistävä sopusointuinen kasvatuspäämäärä. Tästä puolestaan johtuu se, että Koort varoittaa kasvattajaa liioittelemasta alansa itsenäisyyttä, koska pedagogiankin on alistuttava aikakauden kulttuurin alaisuuteen.⁴

Vanhan ja uuden koulun välisten suhteiden tarkastelussa Koort seuraa eestiläisen uudistuspedagogiikan mukaista linjaa, joka suomalaisille oli jo entuudestaan tuttu. Merkittävää sen sijaan on, että Koortin mielestä aktiivinen oppiminen voi tapahtua muunkin kuin yksilöllisen työtavan avulla eri metodeja joustavasti vaihdellen. Siten oli Koortin mukaan mm. ryhmätyöllä suuri arvo sellaisissa luokissa, joissa oppilaat ovat jo vähintään n. kymmenvuotiaita.

Lopuksi on todettava, että yhteys Eestiin katkesi sittenkin aivan liian varhain. Lisäksi on muistettava, että Suomen virallinen ulkopolitiikka alkoi toisen maailmansodan enteillä loitontua Baltian valtioiden ystävyyydestä ja lähettä Pohjoismaita. Sitä paitsi koko ajan oli kouluväessäkin ollut piirejä, jotka enemmän tai vähemmän torjuen suhtautuivat Eestistä tuleviin vaikutteisiin. Näitä olivat tietysti maan ruotsinkieliset opettajat, mutta mm. »Uudistuva» pidättyi aivan ilmeisen tarkoituksellisesti kuvaamasta Eestin kouluja. Salo puolestaan katsoi, että Suomen kansakoulun uudistuminen oli liiaksi yksinomaan Eestin varassa.¹³ Osaan opettajistoa lienee myös vaikuttanut se, että Käis oli kotimaassaan tullut tunnetuksi vasemmistoon kallistuvista mielipiteistään.

Haittatekijöistä huolimatta Eestin uudistuva koulu oli omiaan innostamaan suomalaisia uuden koulun kannattajia. Lisäksi se teki kansakoulullemme opetusopillisesti merkittävän palveluksen: *yksilöllinen työtap*a alkoi rikastuttaa koulujemme opetusta. Käis, jonka kirjoitukset saivat meillä suopean vastaanoton, tähdensi aina, että työstään kunnon tuloksia odottavan opettajan oli ensin hankittava riittävän varma opetustekniikka. Meillä järjestettiin yksilölliseen työtapaan opastavia kursseja, joilla pidettiin myös näytunteja. Pukinmäellä kokeiltiin *A. Soinisen* johdolla aluksi omaa yksilöllistä työtappaa, mutta myöhemmin siellä käytettiin hyväksi Käisin mukaista menettelyä. Viimeksi mainittua puoltavista koulumiehistä oli monien kirjoitustensa ansiosta erikseen mainittava *O. Louhi*, mutta myös *Mäkisen* työohjeista antamissa neuvoissa oli selvästi eestiläistä vaikutusta.¹⁴

Kokoavasti voi lopuksi sanoa, että Eestistä saadut vaikutteet olivat siis 1930-luvulla kansakoulun sisäisen uudistumisen tärkein tekijä ja tässä vaikutuksessa Käisillä oli johtava rooli.

Edellisestä seuraa, että Johannes Käis on paitsi synnyinmaassaan myös Suomessa tunnustettu klassikko, jonka ajatukset ovat edelleen varteenotettavia, koska ne lähtevät oppilaan parhaasta. Tämä kaikki sanottuna siitä huolimatta, että sodan jälkeen 'uusi koulu' Suomessa eteni nimenomaan sosiaalipedagogisena suuntauksena (Koskenniemi).

Joh. Käs Soome koolimendatus.

Erkki Lahdes. Uuden koulun vaikeus
Suomen kansankouluun. Otava, 1961.

lk. 89. Salokannel: Käs koulukute pihmotet
järgoma, esikujus väma.

93 - Käs kutsutakse Soome valgustama me
kooli menekust (1927)

107 - Käs kutsutakse Soome Kõnetusopetlone
ühistus 1934. a. lõpul esinema Eesti
koolimendust

108 - 1937. Ilmus Soome raas Käs raamat
"Hätegus ja m. tövis".
Käs artikkel ilmus Soome lehes.

115 - Rühmitöö tal. Soome suhteliselt kõrgem.
lähisõprust. Eesti Käs...

121 - Luusikone teetab Käs -
paat on töökoja'st.

124, 148, 151 - (Kõik sõjaajalised aastad).